

บทปริทัศน์หนังสือ ชีวิต อัตลักษณ์ และตัวตนทางการเมืองของคนใต้ ใน เกิดมาหนึ่งชาติ ต้องกราบพระธาตุเมืองนคร

ชนัญญ์ เมฆหมอก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
chanan_lenin@hotmail.com

หนังสือเล่มนี้เป็นงานชิ้นล่าสุดของ ผศ. ดร.อนุสรณ์ อุณโณ คณบดีคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ชี้ชวนให้ผู้อ่านได้ทบทวนและตั้งคำถามต่อความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนและอัตลักษณ์ทางการเมืองของ “คนใต้” ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของการเมืองไทยในช่วงของความขัดแย้งทางการเมืองเสื้อสีที่ผ่านมา ซึ่งมักถูกมองว่าคนใต้เป็นฐานเสียงสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ ทั้งยังถูกผนวกให้เป็นตัวตนทางการเมืองของพวกเขา ดังชื่อ “พรรคของคนใต้” งานชิ้นนี้จึงเกิดขึ้นมาท่ามกลางข้อถกเถียงเกี่ยวกับตัวตนของคนใต้ในช่วงเวลาที่มีสภาวะความขัดแย้งทางการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าชีวิตรวมถึงอัตลักษณ์และตัวตนทางการเมืองของคนใต้ที่ศึกษานั้น ได้ก่อรูปขึ้นมาจากการวางตัวอยู่บนเงื่อนไขและปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในแบบใด มีนัยทางศีลธรรม และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร

เมื่อดูจากรูปภาพที่หน้าปกหนังสือและชื่อเรื่อง อาจทำให้ไม่เข้าใจว่าหนังสือเล่มนี้จะพูดถึงเรื่องอะไร หลายคนได้เห็นแล้วคิดว่าเป็นหนังสือเกี่ยวกับศาสนาหรือหนังสือน่าเที่ยว แต่สำหรับคนที่ตามอ่านงานของผู้เขียนมาโดยตลอดจะพบว่า ชื่อหนังสือและปกนั้น จะเข้าใจได้ก็ต่อเมื่ออ่านเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือ จนเห็นข้อถกเถียงและประเด็นที่ผู้เขียนต้องการจะนำเสนอทั้งหมดแล้วก็จะเห็นว่า ทั้งชื่อและรูปประกอบที่หน้าปกนั้น สื่อความได้อย่างชัดเจนมาก เหมือนผลงานเล่มก่อนหน้า *นับไม่กินหมาก* สำหรับผม ในตอนแรกคิดว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองเรื่องพื้นที่หรือการเมืองของอัตลักษณ์ แต่เมื่ออ่านเนื้อหาไปจนจบแล้วพบว่า ผู้เขียนพูดถึงพระธาตุเมืองนครเพียงแค่ว่าไม่ก็บรรทัด ที่เหลือเป็นข้อมูลสนามและข้อเสนอของงานทั้งหมด แต่เมื่อได้ตั้งคำถามกับสิ่งที่ได้อ่านและย้อนกลับไปหาหน้าปกอีกครั้งก็เข้าใจได้ทันทีว่าผู้เขียนต้องการจะสื่ออะไร

ในหนังสือเล่มนี้เป็นการพยายามของผู้เขียนในการศึกษาประเด็น “ตัวตนของคนใต้” ในมิติทางการเมืองร่วมสมัยผ่านบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค อันทำให้เกิด “ตัวตน” ในลักษณะเฉพาะตัว รูปพระธาตุเมืองนครก็ได้สะท้อนถึงพื้นที่ศึกษา คือ หมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช อันเป็นฐานทางการเมืองที่สำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ และการไปกราบพระธาตุเมืองนครก็สะท้อนเรื่องจิตทางการเมืองของคนใต้ ที่เน้นในเรื่องศีลธรรมในพระพุทธศาสนา โดย

อนุสรณ์ได้กล่าวไว้ในบทนำว่า ท่านไปพบป้ายหาเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ที่มีผู้ชายคนหนึ่งใส่สูทและหันหน้าไปยกมือไหว้พระธาตุ โดยมีคำขวัญของการหาเสียงว่า “เกิดมาหนึ่งชาติ ต้องกราบพระธาตุ เมืองนคร” นำมาสู่คำถามที่ว่า “เหตุใดการชวนคน ‘เข้าวัดเข้าวา’ จึงถูกเลือกเป็น ‘จุดขาย’ และเหตุใดจึงต้องชูศีลธรรมแทนจะเป็นนโยบายหากต้องการมีชัยทางการเมืองในภาคใต้ ในร่มเงาพรรคประชาธิปัตย์” (หน้า 2) ด้วยข้อสังเกตดังกล่าวนี้ นำพาไปสู่ข้อถกเถียงมากมายเกี่ยวกับ อัตลักษณ์และตัวตนทางการเมืองของคนใต้ ทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาค

ด้วยคำถามดังกล่าว ทำให้อนุสรณ์สนใจที่จะลงสนามหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามเหล่านี้ โดยเป็นการทำสิ่งที่ Thomas Hylland Eriksen (2015) เรียกว่า “small places, large issues” หรือที่ Clifford Geertz (1973, p. 22) กล่าวว่า “นักมานุษยวิทยาไม่ได้ศึกษาหมู่บ้าน แต่พวกเขาศึกษา ใน หมู่บ้าน”¹ กล่าวคือ เป็นการใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจกับประเด็นที่อยู่ นอกเหนือไปจากตัวหมู่บ้าน ในที่นี้ คือ การเมืองระดับชาติ ซึ่งในงานชิ้นนี้อนุสรณ์ ได้แสดงให้เห็นความ ลุ่มลึกของข้อมูลที่รอบด้านอย่างมาก ด้วยการใช้พื้นที่ศึกษาเป็นหมู่บ้านสมมติที่ชื่อว่า “บ้านเกาะ” ในเขตตำบลหน้าท่า อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช มาเป็นกรณีศึกษาของเรื่องนี้ เนื่องจากว่า ในหมู่บ้านดังกล่าวมีความลึกลับเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นว่า เครือญาติซึ่งเคยมีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นฐานของการเลือกตั้งที่สำคัญ ก็ได้ลดบทบาทลงไป เมื่อต้องมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น แหล่งทุน เครือข่ายทางสังคม นักธุรกิจ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และนักการเมือง

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 บท โดยเรียงลำดับตามหน่วยวิเคราะห์จากเล็กไปใหญ่ คือ เริ่มจากการเมืองในหมู่บ้านไปสู่การเมืองระดับชาติ ที่สะท้อนให้เห็นมิติทางสังคมวัฒนธรรมที่ทำให้ “บ้านเกาะ” มีความโดดเด่น แตกต่างไปจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่เข้าใจกันในบริบททางการเมืองของภาคใต้ โดยผมพบว่า ในงานชิ้นนี้อนุสรณ์ได้ใช้แนวคิดเรื่อง “ความโดดเด่นทางสังคม” (Distinction)² ของ Pierre Bourdieu นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์เรื่องชีวิตทางการเมืองของ ชาวบ้านเกาะที่มีเงื่อนไขของการดำรงอยู่ในลักษณะเฉพาะที่ทำให้พวกเขามี “ตัวตนทางการเมือง” ต่างไปจากสิ่งที่นักวิชาการหลายท่านได้วิเคราะห์ตัวตนของคนใต้ไว้ กล่าวคือ ในขณะที่วงวิชาการ กระแสหลักต่างให้ความสำคัญกับการอธิบายบุคลิกทางสังคมและการเมืองของคนใต้ด้วยเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ในงานชิ้นนี้กลับชี้ชวนให้คิดต่อดำเนินการตั้งคำถามว่า ภาคใต้โดยเฉพาะในช่วง สามทศวรรษเศษที่ผ่านมาไม่ได้เปลี่ยนผ่านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเหมือนเช่นภาคอื่น และที่สำคัญยังมีเงื่อนไขและตัวแปรอื่น ๆ อีกมากที่ทำให้ภาคใต้มีตัวตนทางการเมืองที่ส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์

¹ “Anthropologist don’t study villages (tribes, towns, neighborhoods . . .); they study in villages.”

² ถึงแม้ผู้เขียนจะอ้างอิงงาน *Distinction: A Social Critique of Judgment of Taste* ของ Pierre Bourdieu (1984) เพียงนิดเดียวในหน้า 37 ที่พูดถึง “เครือญาติ” ในฐานะที่เป็นทุนอย่างหนึ่งในการแปลไปเป็นทุนอย่างอื่นสำหรับฐานทาง การเมือง แต่เมื่อพิจารณาจากหัวข้อต่าง ๆ ที่ประกอบสร้างขึ้นมาในงานชิ้นนี้จะเห็นว่า เป็นการนำแนวคิดของ Bourdieu มาใช้อยู่ตลอดเรื่อง

ทางการเมืองโดยเฉพาะ “การเมืองเสื้อสี” ที่ต่างจากภาคเหนือและอีสาน อีกทั้งบ้านเกาะยังมีความแตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในภาคใต้อีกด้วย ซึ่งผู้เขียนได้แสดงลักษณะของพื้นที่ผ่านข้อมูลพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านในช่วงเวลาต่าง ๆ อันนำไปสู่การวิเคราะห์ในมิติทางการเมืองในบทต่อ ๆ ไป

ลักษณะที่โดดเด่นของงานชิ้นนี้ มีด้วยกัน 3 ประเด็น คือ

1. เป็นงานที่สามารถอ่านได้ทุกสาขาวิชา มีได้จำกัดอยู่เฉพาะแวดวงวิชาการเท่านั้น
2. งานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นมิติที่ถูกกละเลยไปจากการทำความเข้าใจ “ตัวตนทางการเมืองของคนใต้” ด้วยการใช้นวัตกรรมเรื่อง “ชนชั้น” “ทุนทางสังคม” “ทุนทางวัฒนธรรม” ของ Pierre Bourdieu มาอธิบายชีวิตทางการเมืองของคนใต้ ในแง่ของการแสดงออกซึ่งตัวตนทางการเมืองที่ผ่านการประกอบสร้างอันวางอยู่บนเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ของการดำรงชีวิต ส่งผลต่อความต่างกันของชีวิต อัตลักษณ์ และตัวตนทางการเมืองที่ต่างไปจากคนเหนือและอีสาน ซึ่งงานก็ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงเงื่อนไขเบื้องหลังความแตกต่างดังกล่าว ผ่านการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตทางสังคมและการเมืองโดยละเอียด (ดูบทที่ 2)

3. ผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือทางมานุษยวิทยามาในการทำงาน โดยเฉพาะการอธิบายข้อมูลสนามที่น่าตื่นตาตื่นใจในช่วงของการเลือกตั้งท้องถิ่นที่แสดงให้เห็น “ความเป็นท้องถิ่น” ของหมู่บ้าน ผ่านอารมณ์ความรู้สึกโดยเฉพาะหัวข้อการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน (ดู หน้า 56-65) ทำให้พบว่า การเมืองท้องถิ่นนั้นเครียดแต่เพียงอย่างเดียวไม่พอต่อการวิเคราะห์การสร้างความอำนาจของผู้สมัคร ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากที่ต้องนำมาวิเคราะห์ร่วมด้วย

4. นัยของการเมืองท้องถิ่นของบ้านเกาะ ได้สะท้อนให้เห็นแนวโน้มสำคัญบางประการของการเมืองท้องถิ่นภาคใต้และที่อื่น ๆ คือ ความเป็นเครือญาติยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการเมืองท้องถิ่น ทั้งยังต้องประกอบกับเงื่อนไขอื่น ๆ เช่น เรื่องพรรคพวก บุญคุณ ผลงาน และเงิน ที่สำคัญที่สุดและน่าจะชัดเจนมากที่สุดก็คือ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านนั้นมีการแข่งขันที่รุนแรงมากที่สุดในบรรดาการเมืองท้องถิ่นทั้งหมด

และประการสุดท้าย งานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การประกอบสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ทางการเมืองของคนใต้ที่ถูกผนวกเข้ากับพรรคประชาธิปัตย์ สถาบันพระมหากษัตริย์ และศีลธรรมอันดี ได้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร? โดยเน้นไปที่การเริ่มก่อตัวในสมัยที่พรรคประชาธิปัตย์ไปร่วมรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หลังวันที่ 18 เมษายน 2526 เพราะพลเอกเปรมเป็นคนสงขลาโดยกำเนิด มีความใกล้ชิดในฐานะพระสหายของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และผนวกกับการเข้ามามีบทบาทของนายชวน หลีกภัย ในฐานะหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ที่เป็นคนใจซื่อมือสะอาด จึงทำให้พรรคประชาธิปัตย์ ศีลธรรม และสถาบันกษัตริย์ ได้หล่อหลอมกลายเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ทางการเมืองของคนใต้ จนเป็น

ที่มาของการเรียกพรรคประชาธิปัตย์ว่า “พรรคคนใต้” ต่อมา³ ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นว่า ด้วยตัวตนทางการเมืองดังกล่าว ได้ส่งผลต่อการทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองของคนใต้ในความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติได้อย่างไร โดยเฉพาะการช่วยตอบคำถามที่ว่า เหตุใดคนใต้จึงชอบพรรคประชาธิปัตย์ถึงขนาดรับรู้กันว่าเป็นพรรคของคนใต้? ทำไมพรรคเพื่อไทยไม่สามารถเจาะฐานเสียงในภาคใต้ของพรรคประชาธิปัตย์ได้? เหตุใดคนใต้บางส่วน (จากข้อมูลสนาม) จึงเลิกสนับสนุนพันธมิตรฯ แต่ไปสนับสนุน กปปส. แทน? และเหตุใดคนใต้จึงชอบเสื้อเหลืองมากกว่าเสื้อแดง? ผู้เขียนพยายามอย่างมากในการวิเคราะห์จนถึงแก่นเบื้องหลังฉากการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนใต้ที่กลายมาเป็นอัตลักษณ์ทางการเมืองของเขาได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ในบทที่ 5

เมื่ออ่านจนจบทั้งเล่มแล้วจะพบว่า การแสดงออกทางการเมืองของคนใต้นั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิต อัตลักษณ์ และตัวตนทางการเมืองของชาวบ้านเกาะนั้น ผูกติดอยู่กับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม⁴ เช่น ระบบเครือญาติ ทูทางสังคม ทูทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะมากกว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจอย่างที่เข้าใจกันมิติเดียว โดยงานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ด้วยลักษณะเฉพาะอันเป็นเงื่อนไขในการสร้างตัวตนของคนใต้ที่ต่างไปจากคนเหนือและอีสาน ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองมีลักษณะที่แตกต่างไปด้วย ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “ประเด็นอยู่ที่ว่าขณะที่ฐานสำคัญของ ‘เสื้อแดง’ โดยเฉพาะในภาคอีสานและภาคเหนือเป็น ‘ชนชั้นกลางใหม่’ ที่พักอาศัยหรือมีรากอยู่ในหมู่บ้านหรือในเขตชนบทที่เปลี่ยนไปมากแล้ว ฐานสำคัญของ ‘เสื้อแดง’ ในภาคใต้ส่วนหนึ่งคือชนชั้นกลางในเมือง ขณะที่อีกส่วนคือ ‘สหายเก่า’ ที่ส่วนหนึ่งยังคงอาศัยในหมู่บ้านหรือชนบท” (หน้า 137) และ “ฉะนั้นแม้พวกเขาอาจไม่พอใจ ‘เสื้อเหลือง’ แต่พวกเขาก็ไม่ชอบ ‘เสื้อแดง’ มากกว่า เพราะเห็นว่า ‘เสื้อแดง’ ทำทนายระเบียบการเมืองเชิงศีลธรรมที่มีพระมหากษัตริย์อยู่บนยอด เป็น ‘กลุ่มการเมือง’ ที่พยายามจะ ‘ล้มเจ้า’ ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าจะไม่ยอมให้เกิดขึ้นอย่างเด็ดขาด เพราะสำหรับพวกเขาในฐานะ ‘คนใต้’ ศีลธรรมและการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่แยกจากกัน” (หน้า 144)

เราจึงสามารถทำความเข้าใจได้ว่า เหตุใดเมื่อพูดถึงคน “เสื้อเหลือง” ก็จะมีภาพของ “คนใต้” ติดมาด้วย และยังมี การแบ่งแยก “เสื้อเหลืองพันธมิตรฯ” กับ “เสื้อเหลืองประชาธิปัตย์” หรือ “เสื้อเหลืองจริง” (กลุ่มที่เห็นด้วยกับเป้าหมายและแนวทางของพันธมิตรฯ) กับ “เสื้อเหลืองปลอม” (กลุ่มที่สนับสนุนพันธมิตรฯ เพราะพันธมิตรฯ มีความสัมพันธ์อันดีกับพรรคประชาธิปัตย์) และการที่พวกเขาสนับสนุน กปปส. อย่างสำคัญเพราะทั้งเสื้อเหลืองและ กปปส. ต่างมีเป้าหมายเดียวกัน คือล้ม “ระบอบทักษิณ” ที่โกงกินขายชาติ และปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์จากผู้ที่ไม่จงรักภักดี...

³ ในบทที่ 4 อนุสรณ์ก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าก่อนหน้าที่พรรคประชาธิปัตย์จะครองพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดนครศรีธรรมราชหรือภาคใต้เกือบทั้งหมดนั้น ฐานเสียงไม่ได้อิงอยู่ที่พรรค แต่อยู่ที่ตัวบุคคลที่ลงสมัครมากกว่า อันเป็นผลมาจากเครือข่ายต่าง ๆ และสายสนกลในหลากหลายรูปแบบ จนกระทั่งพรรคประชาธิปัตย์ได้มีบทบาทพรรครัฐบาลพลเอกเปรม ตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นมา ภาคใต้ก็กลายเป็นฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ไป

⁴ “social conditioning, class condition” ในแบบของ Bourdieu (ดู บท “the Social Space and Its Transformations” Bourdieu, 1984).

ถึงแม้หนังสือเล่มนี้จะมีจุดเด่นตรงข้อถกเถียงเกี่ยวกับตัวตนทางการเมืองของคนใต้ที่ต่อยอดไปจากสิ่งที่วงวิชาการกล่าวถึงกันอยู่ในปัจจุบัน ทั้งยังช่วยให้สามารถตั้งคำถามใหม่ ๆ เกี่ยวกับการเมืองของชาติผ่านบริบทของคนใต้ได้อีกจำนวนมาก แต่งานชิ้นนี้ก็ยังมีจุดที่น่าจะต้องทบทวนเพิ่มเติมต่อไป

ประการแรก งานชิ้นนี้เป็นการสร้างภาพตัวแทน (representation) เกี่ยวกับคนใต้ของผู้เขียนในเรื่อง “ตัวตนทางการเมือง” ของคนใต้ ด้วยการสร้างชุดความคิดเกี่ยวกับคนใต้จากข้อมูลสนามในพื้นที่ “บ้านเกาะ” แสดงให้เห็นว่าตัวตนของ “คนใต้” (ผู้เขียนใช้คำว่า “คนใต้โดยทั่วไป”) เป็นอย่างไร จากหน่วยวิเคราะห์ระดับเล็ก คือ การเมืองท้องถิ่นในหมู่บ้าน เพื่อนำไปสู่หน่วยการวิเคราะห์ที่ใหญ่กว่า คือ การเมืองระดับชาติ สิ่งที่ถูกนำเสนอออกมาจึงเป็นความคิดทั่วไป (general) เกี่ยวกับลักษณะตัวตนของคนใต้อย่างคร่าว ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบสำหรับมองคนใต้แบบหนึ่ง ด้วยลักษณะทั่วไปของ “คนใต้” ดังกล่าว สิ่งหนึ่งที่น่าจะต้องตั้งคำถามต่อไปก็คือ คนใต้ที่ผู้เขียนพยายามนำเสนออันสรุปแล้วมีลักษณะอย่างไร คนใต้ที่บ้านเกาะต่างจากคนใต้ที่อื่น ๆ อย่างไร? “คนใต้” ที่ถูกเขียนถึงจะสามารถใช้แทนตัวตนของ “คนใต้” ทั้งหมดได้หรือไม่? ผมคิดว่า “คนใต้” ที่ถูกเขียนถึงนั้นควรจะมีลักษณะเป็น “แนวโน้มนิยมเชิงอุปนิสัยของคนใต้” ในแบบที่ Pierre Bourdieu ใช้อธิบายชนชั้นทางสังคมผ่านแนวคิด “Habitus” ของเขา กล่าวคือ เป็นค่ากลาง ๆ ที่ไม่เน้นจำกัดความอย่างแข็งทื่อ เพราะการใช้ “คนใต้” ใน sense ที่คล้ายจะเป็นการเหมารวมแบบนี้ จะทำให้งานกลายเป็นลักษณะของการศึกษาในกลุ่ม “cultural relativists”⁵ เช่น การศึกษาวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ อันเป็นกระแสความคิดของสำนักโคลัมเบีย ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มองว่าแต่ละสังคมจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมและบุคลิกภาพเหมือนกัน ด้วยมุมมองแบบนี้จะทำให้งานชิ้นนี้มองตัวตนของคนใต้ในแบบแข็งทื่อตายตัวจนเกินไป อีกทั้งด้วยวิธีวิทยาที่ใช้ในการทำงานในเรื่องตำแหน่งแห่งที่ของผู้เขียน ก็ทำให้ข้อมูลที่ได้มาในสนามล้วนแล้วแต่เป็นข้อมูลและความรู้ที่ถูกจัดสร้างขึ้นตามตำแหน่งแห่งที่ของผู้เขียนในสนามนั้น ข้อมูลที่ได้มาจึงเป็น Partial Truths (Clifford & Marcus, 2010). รูปแบบหนึ่งซึ่งกลายเป็นข้อจำกัดของการทำงานด้วย

ประการที่สอง ด้วยมุมมองที่ใช้ในการทำความเข้าใจสังคมของคนใต้ที่กล่าวถึงในข้อแรกนั้น ผมมองว่า ด้วยข้อจำกัดของวิธีวิทยาที่ใช้ในประเด็นที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ ทำให้เห็นภาพชุมชนบ้านเกาะในลักษณะที่หยุดนิ่งตายตัวไปบ้าง คล้ายกับชุมชนดำรงอยู่ในแบบเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะของเศรษฐกิจอยู่บ้างเล็กน้อย การศึกษาตัวตนของคนใต้ที่บ้านเกาะของผู้เขียนจึงเป็นการค้นหา pattern ทางวัฒนธรรมที่ต่างไปจากคนใต้ที่อื่น ๆ อันเป็นแนวทางที่ Clifford Geertz มักใช้ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น (Eriksen, 2015, p. 116) ซึ่งทำให้งานขาดมิติพลวัตทางสังคมไป โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการไหลเวียนของผู้คน ทุน เงิน ข้อมูลข่าวสารอันมีผล

⁵ เช่น การศึกษาวัฒนธรรมและบุคลิกภาพของ Ruth Benedict และ Margaret Mead สำหรับแง่มุมการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองในมิติสังคมไทยที่น่าจะนำมาพูดคุยกับงานชิ้นนี้ได้ก็คือ งานของชาร์ลส์ เอฟ คายส์ (2556) เรื่อง *อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย* โดยเฉพาะในบทที่ 4 เรื่อง “การแสวงหาอัตลักษณ์ทางการเมืองของคนอีสานภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง”

ต่อการปรับมุมมองหรือความเข้าใจต่อโลกรอบตัวของชาวบ้านโดยเฉพาะแง่มุมมองทางการเมือง นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังไม่ได้ให้ความสนใจต่อการก่อรูปของอัตลักษณ์ “คนใต้” ที่ดำรงอยู่ก่อนหน้าช่วงเวลาที่ศึกษา ทำให้ไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง ชีวิต อัตลักษณ์ และตัวตนทางการเมืองอันเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละยุค

ประการสุดท้าย ปฏิเสธไม่ได้ว่างานชิ้นนี้มีผลทางการเมืองไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กล่าวคือในงานเขียนแต่ละชิ้นล้วนแล้วแต่มีอคติกับการนำเสนอข้อมูลที่ถูกร้อยเรียงออกมาเป็นเรื่องเล่า หรือเป็นประเด็นที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอในวงวิชาการ เมื่องานถูกเผยแพร่ออกไปแล้วก็ต้องมีอิทธิพลต่อสังคมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ผมนึกถึงงานทางมานุษยวิทยาในช่วงสงครามเวียดนาม โดยเฉพาะหนังสือ *Anthropology Goes to War* (Wakin, 1998) ได้กล่าวถึงบทบาทของนักมานุษยวิทยาที่เข้าไปศึกษาในพื้นที่ประเทศไทย ที่รัฐบาลอเมริกันต้องการข้อมูลเกี่ยวกับผู้คนในพื้นที่ เพื่อนำไปวางนโยบายต่อไปหรือในด้านของ “บาปกำเนิด” (2014) พูดถึงงานของนักมานุษยวิทยายุคแรกๆ ที่เข้าไปศึกษาชนเผ่าต่าง ๆ เพื่อการเข้าไปครอบครองดินแดนเหล่านั้น งานของอนุสรณ์ก็หนีไม่พ้น impact เหล่านี้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในทางการเมือง ซึ่งท่านก็ได้เขียนเกี่ยวกับลักษณะของกลวิธีมัดใจผู้คนในชุมชนบ้านเกาะและพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้ของพรรคประชาธิปัตย์ ที่ทำให้ฐานเสียงของพรรคมีความมั่นคงถึงปัจจุบัน ตรงจุดนี้จะพบว่า นโยบายประชานิยมของพรรคเพื่อไทยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ไปกันไม่ได้กับสภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้านเกาะที่ไม่ใช่สังคมเกษตรกรรมแบบทางเหนือหรืออีสานที่เป็นฐานเสียงสำคัญของพรรค เมื่อได้อ่านงานชิ้นนี้แล้ว สามารถนำข้อมูลไปปรับใช้กับการวางนโยบายหาเสียงทางการเมืองต่อไปได้

หนังสือเล่มนี้จึงถือเป็นความพยายามของผู้เขียนที่จะทำความเข้าใจ ชีวิต ตัวตน อัตลักษณ์ทางการเมืองของคนในภาคใต้ เพื่อร่วมถกเถียงกับข้อจำกัดทางความคิดกระแสหลักที่มีต่อการนิยามความเป็นคนใต้ในมิติทางการเมือง ที่หนีไม่พ้นการมองว่าเป็นสื่อเหลืองหรือฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ที่ตรงข้ามกับกลุ่มเสื้อแดงที่เป็นฐานของพรรคเพื่อไทย ความลึกลับของการเมืองท้องถิ่นส่งผลต่อการทำความเข้าใจการเมืองระดับชาติด้วยเช่นกัน อันแสดงให้เห็นว่าตัวตนที่ต่างกันส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองที่ต่างกัน เมื่อพรรคประชาธิปัตย์รู้แล้วว่าคนใต้ให้ความสำคัญกับศีลธรรมเป็นอย่างมาก จึงใช้ศีลธรรมเป็นช่องทางในการหาเสียงที่ข้ามพ้นไปจากเรื่องของคุณสมบัติของผู้สมัคร และนโยบายของพรรค

คำถามที่น่าจะต้องขบคิดกันต่อไปในอนาคตก็คือ ถ้าศีลธรรมที่ผู้เขียนหรือที่พรรคประชาธิปัตย์มองเห็นในตัวของคนใต้มันไปกันไม่ได้กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเช่นปัจจุบัน ชีวิต ตัวตน และอัตลักษณ์ทางการเมืองของคนใต้จะเปลี่ยนแปลงและส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างไร? ต่อไปที่นครศรีธรรมราช ผู้สมัครลงรับเลือกตั้งอาจไม่ต้องหาเสียงด้วยการทำป้ายหาเสียงด้วยรูปผู้สมัครหันไปไหว้พระธาตุ แต่หันไปหารถไฟฟ้าวางสูงก็เป็นได้

เอกสารอ้างอิง

- คายนส์, ชาร์ลส์ เอฟ. (2556). *อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย*, แปลโดย รัตนา โตสกุล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อนุสรณ์ อนุโณ. (2014). เสรีภาพทางวิชาการ กับความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัย: อนุสรณ์ อนุโณ [Video file]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=FUIOdzhPyM>.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of judgment of taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Clifford, J., & Marcus, G. (2010). *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Berkeley, Calif: University of California Press.
- Eriksen, T. H. (2015). *Small places, large Issues: An introduction to social and cultural anthropology*. London: Pluto Press.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of culture*. New York: Basic Book.
- Wakin, E. (1998). *Anthropology goes to war: Professional ethics and counterinsurgency in Thailand*. Madison, Wis: Center for Southeast Asian Studies, University of Wisconsin-Madison.